

Vetenskapsrådet

GENUS OCH ARKIV

GENUS OCH ARKIV

Anna Nordenstam

Vetenskapsrådet 2008
103 78 Stockholm

ISBN 978-91-7307-143-7

Förord

Arkiv utgör en viktig men underutnyttjad infrastruktur för genusforskningen. På uppdrag av Vetenskapsrådet presenterar Anna Nordenstam här en första översiktlig kartläggning och analys av befintliga arkiv och söksystem av relevans för genusforskaren. Fokus ligger på de offentliga arkiven. Begrepp, organisation och historik reds ut och diskuteras. En särskild tonvikt läggs på tillgänglighetsproblem och en rad konstruktiva förslag till förbättringar framförs.

Här beskrivs svårigheter att överhuvudtaget hitta arkiven. Det finns få sökvägar och samordning saknas. Digitaliserade arkivförteckningar, tillgängliga via nätet inom ramen för en samordnad nationell arkivportal, hör till önskingarna. Ett annat problem rör innehållet i arkivförteckningarna; ett innehåll präglat av sekelgamla patriarkala principer. Ofta var det makens arkiv som lämnades in till arkivinstitutionen. Därmed var det han som blev arkivbildare, den som gav upphov till arkivet och den vars namn återgavs i arkivförteckningen. Att material om kvinnor finns i makens arkiv är därför inte ovanligt och Anna Nordenstam talar om arkivens ”dolda kvinnor”. ”Det som är självklart idag var inte självklart för hundra år sedan” ”och genus- och mångfaldsfrågor beaktas /fortfarande/ i ringa utsträckning”. Därför behöver också befintliga arkivförteckningar kompletteras med nya ämnesord och nya beskrivningar.

Bland andra konstruktiva förslag framförs bildandet av ett nätverk med genusforskare, arkivarier och tekniker. Också behovet av kompetensutveckling i arkivanvändning för genusforskare förs fram.

En fortsättning på det arbete Anna Nordenstam inlett, med sin här presenterade rapport, skulle kunna vara en utredning av ansvarsfrågor och samarbetsmöjligheter. Vad är Vetenskapsrådets, universitetens, forskningsbibliotekens/BIBSAM:s, olika arkivs och Riksarkivets uppdrag och ansvar vad gäller uppdateringar av arkivförteckningar, en fortsatt digitalisering och en samordnad nationell arkivportal? Vem eller vilka äger frågorna? Vilka andra aktörer engagerar sig i arkivfrågor? Vad görs t ex inom Riksbankens Jubileumsfond? Hur kan vi samarbeta? Dessa är några av de frågor som behöver klargöras för att Vetenskapsrådet ska kunna bidra till en samlad och fruktbar insats för en förbättrad tillgänglighet till arkiv för genusforskare.

Gunnel Gustafsson

Biträdande generaldirektör vid Vetenskapsrådet

Innehåll

Summary	4
1. Inledning	5
1.1. Utredningens uppdrag	5
1.2. Avgränsningar	6
1.3. Så har arbetet utförts	6
2. Bakgrund	8
2.1. Vad är ett arkiv?	8
2.2. Arkivsektorn i Sverige – kort historik och organisation	9
2.3. Några genusrelevanta arkivresurser i Sverige och i andra länder	12
3. Genusforskarens användning av arkivmaterial	17
3.1. Arkivforskning utifrån genusperspektiv	17
3.2. Tillvägagångssätt	18
3.3. Resultat	18
4. Problemområden genus och arkiv	21
4.1. Svårigheter att hitta arkiv	21
4.2. Dolda kvinnor	22
4.3. Gamla patriarkala principer	23
4.4. Nya områden	24
5. Diskussion och förslag till åtgärder	26
5.1 Förslag till åtgärder	28
Förkortningar	29
Källor och litteratur	30
Bilaga 1: Inbjudan till seminarierna	33

Summary

The background to the *Gender and Archives* survey is the international expert panel's views. These were presented in the panel's assessments of the Centres of Gender Excellence in Sweden in 2006. There, it was emphasised that 'more resources could be devoted to strengthening research infrastructure, especially archival resources relating to gender and the intersections between men's and women's lives via a gendered lens.'

On behalf of the Swedish Research Council and Gunnel Gustafsson, its acting Director General, an inquiry was set up to explore the need for infrastructure initiatives for research in the Humanities and Social Sciences (HSS). *Gender and Archives* is an interim report. The purposes of the inquiry are:

- to survey and analyse archive requirements for gender research
- to investigate the importance of accessibility to gender researchers of archives and the material they contain
- to study what is lacking and what can be made available.

The survey was carried out during three months in autumn 2007. The inquiry chair held open seminars at various higher education institutions in Sweden and a series of meetings with archivists, librarians and heads of department.

The report opens with a brief overview of the history, concepts and organisation of the archive sector in Sweden. The focus is on public archives. A presentation of some archive resources in Sweden and other countries of relevance to gender issues, and gender researchers' use of archive material, follows. The survey shows that archives are key sources of knowledge for gender researchers in HSS, but that the archive world is time-consuming and somewhat impenetrable. Finding one's way in this world is difficult. Archives are organised according to old, sluggish, patriarchal structures. Many women are hidden in the archives, for example under their husbands' names, and existing archive lists may need to be supplemented with new search words and descriptions. Gender researchers would like to see better search options, new educational portals, more coherent knowledge and an emphasis on gender perspectives in archive issues. With the emergence of gender research, new questions are posed about, for example, sexuality and how the archive and research communities deal with such issues.

This inquiry proposes that one good strategic initiative in infrastructure would be for the Swedish Research Council to foster the development of a new archive portal and network. It also recommends that, in the course of this work, the Council should hold a number of seminars about archives and gender issues for researchers, archivists and technicians. The Council could embark on a special initiative in this area for a proposed two-year period.

1. Inledning

Under senare år har frågor om forskningens infrastruktur kommit att uppmärksammas såväl i Sverige som internationellt.¹ På uppdrag av Vetenskapsrådet och biträdande generaldirektör Gunnel Gustafsson tillkallades en särskild utredning om behovet av satsningar på infrastruktur inom humanistisk/samhällsvetenskaplig genusforskning (Dnr 344-2007-1314). Bakgrunden till studien är de synpunkter som framförts av den internationella panel som bedömde ansökningar om ”Center of Gender Excellence” (CGEx) 2006.

More generally the committee believed that more resources could be devoted to strengthening research infrastructure especially archival resources relating to gender and the intersections between men’s and women’s lives via a gendered lens.²

Föreliggande utredning *Genus och arkiv* undersöker en del av en viktig infrastruktur inom humaniora och samhällsvetenskap som handlar om användandet och tillgängligheten av arkivmaterial för genusforskningen.

1.1. Utredningens uppdrag

Syftet med rapporten *Genus och arkiv* har varit att kartlägga och undersöka genusforskningens behov av arkiv. Genusforskare inom såväl humaniora som samhällsvetenskap använder arkivmaterial och arkiven genomgår stora förändringar i dagens samhälle. Det är viktigt att de nya frågor som genusforskningen ställt och genererat blir en del av grunden för organisering av arkiven i framtiden, varför en särskild utredning om arkiv och genusfrågor tillsattes. De frågor som utredningen utgått från är:

- att kartlägga och analysera genusforskningens behov av arkiv
- att undersöka vilken betydelse tillgängligheten för arkiv och arkivmaterial har för genusforskare
- att undersöka vad som saknas och vad som kan göras tillgängligt

1.2. Avgränsningar

Utredningen har, beroende på uppdragets tidsram, huvudsakligen inriktats på de

¹ *Om forskningens infrastruktur inom humaniora och samhällsvetenskap i Sverige*, Kommittén för Forskningens Infrastrukturer, Vetenskapsrådet, Dnr 131–2004–8236 (2005), *European Roadmap for Research Infrastructures*, Report 2006, European Strategy Forum on Research Infrastructures, European Communities, Luxembourg (2006), *Vetenskapsrådets guide till infrastrukturen*, Kommittén för Forskningens Infrastruktur, Vetenskapsrådets rapportserie 2006:14, (2006) samt *Vetenskapsrådets guide till infrastrukturen*, andra uppdaterade utgåvan, Vetenskapsrådets rapportserie 2007:11 (2007)

² Vetenskapsrådet, dnr 2006-7938

offentliga arkiven och i någon mån på de enskilda arkiven och universitetsbiblioteken. Museernas arkivmaterial diskuteras däremot i ringa utsträckning. Något kort berörs frågan om digitalisering av andra data som tidskrifter och tidningar i utredningens slutdiskussion.

1.3. Så har arbetet utförts

Uppdraget har genomförts under tre månader hösten 2007. I uppdraget har ingått att hålla öppna seminarier på några universitet och högskolor i Sverige för forskare och ha fortlöpande möten med professor Ulla Björnberg, sociologi och professor Lisbeth Larsson, litteraturvetenskap vid Göteborgs universitet tillsammans med utredaren för datamängder, Hans Ekbrand (fil.dr, sociologi). Fyra sammanträden hölls med utredningsgruppen (15/8, 24/9, 25/10, 10/12) och ett möte med Gunnel Gustafsson och Vera Novakova, Vetenskapsrådet i Stockholm (7/11). Därtill genomfördes öppna seminarier med arkivarier, bibliotekarier och forskare vid Malmö högskola (2/10), Lunds universitet (2/10), Södertörns högskola (3/10), Stockholms universitet (3/10), Uppsala universitet (4/10), Umeå universitet (8/10), Göteborgs universitet (9/10) och Linköping-Örebro universitet (11/10). Valet av högskolor och universitet gjordes utifrån flera kriterier: de tre Center of Gender Excellence (CGEx) (Linköping-Örebro, Uppsala och Umeå) skulle besökas, lärosätena skulle ha regional spridning (från Malmö till Umeå) och inkludera såväl högskolor som universitet. Kallelser sändes ut till institutionerna och centra för genusforskning som anslog mötet, tillsammans med ett frågeformulär (se bilaga 1).

Antalet forskare och arkivarier/bibliotekarier, som deltog i seminarierna varierade mellan ett fåtal (Uppsala, Stockholm, Malmö) till ett drygt tiotal i Umeå. Sammanlagt deltog ett trettiotal forskare med olika positioner; professorer, docenter, lektorer, postdoc, doktorander från humanistiska ämnen, samhällsvetenskap, ABM (Arkiv, Bibliotek, Museum) och medicin. Övervägande delen av forskarna var knutna till genusforskningsmiljön (institutionen, centrat) och de allra flesta hade disputerat inom sina respektive ämnen, (inte genusvetenskap). Därtill deltog arkivarier från Regionarkivet i Göteborg och från Stockholms universitet.

Sammanlagt har elva möten med arkivarier, bibliotekarier och föreståndare ägt rum varav några på samma dag. Mötena ägde rum den 3/9, 10/9, 13/9, 26/9, 28/9, 24/10, 26/10 och 31/10 med följande personer:

- Inger Ericsson, Berith Backlund, Helena Brännström, Margaretha Ekström, Elisabeth Hammarberg, Anna Sjödahl Heyman vid Kvinnohistoriska samlingarna i Göteborg
- Louise Lönnroth, Landsarkivet i Göteborg
- Ingrid Svensson, Avdelningen för samlingarna handskrifter, kartor och bilder vid Kungliga Biblioteket i Stockholm
- Ellinor Melander och Lena Åminner, Riksarkivet i Stockholm
- Jytte Larsen och Jytte Nielsen, vid Kvinno i Köpenhamn
- Ann-Charlotte Gyllner-Noonan, Statens ljud- och bildarkiv
- Anne-Marie Morhed, Nationella genussekretariatet i Göteborg

Under arbetets gång har utredaren haft löpande kontakter med forskare och arkivarier vid olika lärosäten och goda synpunkter har framförts via mail och telefonsamtal.

2. Bakgrund

Humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning arbetar såväl med kvalitativa som kvantitativa metoder. Särskilt inom humaniora används kvalitativa data och arkivmaterial utgör en väsentlig del av infrastrukturen. Humanistisk forskning behandlar människor och kulturen i historien och i samtiden. Också inom samhällsvetenskap används arkivmaterial, dock i något mindre utsträckning. Arkiv utgör viktiga källor för information om myndigheters, företags, organisationers och föreningars verksamhet samt om enskilda människor och familjers historia.

I *Vetenskapsrådets guide till infrastruktur* (2007:11) definieras infrastruktur som ”till exempel centrala eller distribuerade forskningsanläggningar, databaser eller omfattande datanät.” (2007:11:9, not 1). Dessa exempel på infrastruktur gäller huvudsakligen inom ämnesområdena medicin, naturvetenskap, samhällsvetenskap och språklingvistik. Men som denna utredning visar utgör arkivmaterial en väsentlig del av humanistisk forskning. Många humanister och samhällsvetare använder sig av arkivmaterial, bibliotek och museisamlingar.

2.1. Vad är ett arkiv?

Ordet arkiv härstammar från senlatinets *archi-vum* och grekiskans *archeion*, som enligt *Nationalencyklopedien* betyder ”’förvaringsplats för officiella register’, ’byggnad för överheten’, av *arch* ’regering’, ’överhet’”. Ett arkiv är ett bestånd eller en samling dokument och handlingar s.k. arkivalier men arkiv används också om den plats som arkivalierna förvaras och vårdas. Man skiljer på begreppen bestånd och samlingar beroende på arkivets proveniens. På arkivinstitutionerna förvaras huvudsakligen bestånd d.v.s. samtliga handlingar som tillkommit till följd av en arkivbildares verksamhet. Varje bestånd utgör ett arkiv. På bibliotek och museer finner man fler samlingar, som kan utgöra delar av flera arkivbildares arkiv.

En arkivsamling består till övervägande delen av otryckt material av olika slag (brev, manuskript, protokoll, kontrakt, betyg, personmatriklar, försäljningsstatistik, patientjournaler, styrelseberättelser) samt föremål inom museiarkiv, vilka är värdefulla att bevara för framtiden. Det finns tre skäl till att bevara handlingar och arkivmaterial:

- För myndigheten/företagets egen administrations behov
- För allmänhetens intresse, insyn och rättssäkerhet
- För forskningen (Meurling 1977:12–13)

Arkiv kan också förstås som den plats, där spår lämnas kvar om människor och bildar en plattform för förståelser (Foucault 1972). Eller som Ricoeur framhåller om historieskrivning som en form av ”arkiverat minne” (Ricoeur 2005:196). Som synes kan arkiv användas i en vidare metaforisk bemärkelse än ordboksbetydelsen ovan. Centralt är emellertid att arkiv hör ihop med minne och är viktigt för den forskning som kan bedrivas. Arkiven är ”en del av nationens skattkammare av minnen” (Marklund 2002, i SOU 2002:78:21). De bevarade handlingarna är en del av den nationella identiteten,

historien, och del av det demokratiska samhället. Medborgarna skall ha insyn i myndigheters och kommunernas verksamheter och information föras ut till invånarna i landet. Medborgarna kan också få tillgång till exempelvis konstnärers och författares brev, manuskript och anteckningar i de fall de inlämnas till de offentliga arkiven som handskriftsavdelningarna vid universitetens bibliotek och till museer. Därtill förvaras tusentals arkiv i privata samlingar, förenings-, folkrörelse- och företagsarkiv. Enskilda arkiv omfattas inte av arkivlagen och arkivmaterialet kan förses med restriktioner som att tillstånd krävs för att ta del av materialet, eller att det tillgängliggörs först 70 år efter personens död, som exempelvis var fallet med författaren Selma Lagerlöfs brev till Sophie Elkan.

2.2. Arkivsektorn i Sverige – kort historik och organisation

Arkivvärlden är organiserad i en offentlig del och en enskild del. Den offentliga sidan omfattar statliga myndigheter, kommuner och landsting och den enskilda sidan omfattar person- och släktarkiv, gårds- och byarkiv, företagsarkiv, förenings- och folkrörelsearkiv. Det råder stora skillnader mellan arkiven och deras organisering för den offentliga sektorn och den enskilda sektorn vad beträffar lagstiftning.

De statliga, kommunala och landstingsarkiven styrs av arkivlagen (1990:782), arkivförordningen (1991:446), tryckfrihetsförordningen (TF) och sekretesslagen (1980:100). Dessa lagar och förordningar styr myndigheternas och vissa andra organs arkiv. I arkivlagen paragraf 3 står föreskrifter om arkivbildning och dess syften:

3 § En myndighets arkiv bildas av de allmänna handlingarna från myndigheten verksamhet och sådana handlingar som avses i 2 kap. 9 § tryckfrihetsförordningen och som myndigheten beslutar skall tas om hand för arkivering. Upptagningar för automatisk databehandling som är tillgängliga för flera myndigheter, så att de där utgör allmänna handlingar, skall dock bilda arkiv endast hos en av dessa myndigheter, i första hand den myndighet som svarar för huvuddelen av upptagningen. Myndigheternas arkiv är en del av det nationella kulturarvet. Myndigheternas arkiv skall bevaras, hållas ordnade och vårdas så att de tillgodoser:

1. rätten att ta del av allmänna handlingar
2. behovet av information för rättskipningen och förvaltningen, och
3. forskningens behov.

De grundläggande bestämmelserna för statliga och kommunala arkiv finns i offentlighetsprincipen som finns i tryckfrihetsförordningen (kap. 2), där det föreskrivs att varje medborgare i landet skall ha rätt att ta del av allmänna handlingar. Undantag finns genom sekretesslagen som reglerar vilka handlingar som får lämnas ut och som föreskriver att myndigheterna registrerar allmänna handlingar. Vid sidan av dessa lagar och förordningar finns flera andra som på olika vis reglerar arkiven. En viktig sådan är personuppgiftslagen (1998:203), ofta omtalad som PUL. Syftet med personuppgiftslagen är att ”skydda människor mot att deras personliga integritet kränks

genom behandling av personuppgifter”. Paragraf 13 talar om vilka uppgifter som är känsliga personuppgifter och inte får behandlas:

Det är förbjudet att behandla personuppgifter som avslöjar

- a) ras eller etniskt ursprung
- b) politiska åsikter,
- c) religiös eller filosofisk övertygelse,
- d) eller medlemskap i fackförening.

Det är också förbjudet att behandla sådana personuppgifter som rör hälsa eller sexualliv.

Inom den enskilda sektorn finns ingen gemensam organisation och arkivlagen och arkivförordningen omfattar inte denna. Lagar och förordningar som reglerar den enskilda sidan är: bokföringslagen, arbetsmiljölagen, personuppgiftslagen, taxeringslagen, lagen om självdeklaration och kontrolluppgifter m.fl.

Föreningar, folkrörelser och näringsliv ansvarar för sin egen arkivering. Inkomna och upprättade handlingar tillhör arkiven och ger information om organisationens historia och speglar samhällsutvecklingen. Protokoll, verksamhetsberättelser, medlemsmatriklar, korrespondens, räkenskaper, stadgar, inkomna skrivelser, fotografier och ljudupptagningar är väsentliga handlingar att bevara för framtida forskning. Också handlingar som bevaras på hårddiskar skall bevaras liksom annat digitaliserat material.

Det finns betydande skillnader i strukturering mellan de offentliga arkiven och de enskilda, men också mellan olika arkiv inom museer, bibliotek och språk- och folkminnesarkiv. Varför arkivverksamheten ser så olika ut kan ha olika förklaringar, där en är att det ”beror på vilken vetenskapssyn och eventuell lagstiftning som styr eller styr de olika institutionernas verksamhet” (Lönnroth 2006:63).

Arkiv i olika former har funnits i Sverige sedan medeltiden. År 1618 upprättades Riksarkivet i Stockholm som är landets centrala arkivmyndighet, med de olika landsarkiven som underavdelningar. Riksarkivets huvuduppgift är att bevara, vårda och tillhandahålla handlingar från regeringskansliet och alla centrala myndigheter samt enskilda arkiv från organisationer, föreningar och enskilda personer. Försvarsväsendets arkiv förvaras i Krigsarkivet som är en underavdelning i Riksarkivet. Flera statliga myndigheter såsom Utrikesdepartementet, Statistiska Centralbyrån och Lantmäteriverket har stora och små arkiv.

De olika landsarkiven tillkom mellan 1899 och 1930 och är självständiga regionala statliga arkivmyndigheter. Landsarkiven arkiverar handlingar från regionala myndigheter och enskilda arkiv. Viktiga arkiv är kyrkoarkiven (för släktforskning) och domstolsarkiv som funnits i Sverige sedan 1600- talet.

Andra statliga arkiv är Statens ljud- och bildarkiv samt Språk- och folkminnesinstitutet.

De kommunala arkiven kallas stadsarkiv eller kommunarkiv och började bildas på 1860-talet. Innan kommunerna och landstingen tillkom var all offentlig verksamhet statlig och dess dokumentation återfinns alltså i Statens arkiv (d.v.s. Riks- och landsarkiv). Värmlandsarkiv och Stockholms stadsarkiv har landsarkivfunktion i Värmlands län respektive Stockholms län.

På den enskilda sidan finns förenings- och organisationsarkiv som exempelvis Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek, Centrum för näringslivshistoria (tidigare Stockholms företagsminnen), Tjänstemannarörelsens Arkiv och Museum, Ersta diakonianstalts arkiv och museum, Hembygdsföreningarnas arkiv, Förlagsarkiven, osv. Antalet arkiv i Sverige är mycket stort och någon samlad bild eller förteckning över både de offentliga och de enskilda arkiven finns inte. En användbar förteckning är Kulturnät i Sverige: <http://www.kultur.nu> sammanställd av forskningsarkivet vid Umeå universitet och Riksarkivets nationella arkivdatabas över exempelvis statliga arkiv i Sverige, http://nad.ra.se/static/arkiv_www.html

Det finns stora möjligheter att få god information om människors liv och organisationers verksamheter idag och förr genom de olika arkiven. Om en individ kan man få uppgifter i en rad offentliga arkiv som exempelvis innehåller uppgifter om folkbokföring, ekonomi, beskattning, boende, ägande, skolgång, utbildning, arbetsliv samt hans/hennes eventuella kontakter med fattigvård, sjukvård, försäkringskassa, arbetsförmedling, socialvård, polis, domstol och kriminalvård (i kyrkoarkiv, skatteförvaltningens arkiv, inskrivningsmyndigheters arkiv, lantmäteriarxiv, sjukvårdens patientjournaler, polis-, domstols-, kriminalvårdsarkiv, de sociala myndigheternas arkiv, skolarkiv, universitetsarkiv etc).

Arkivens huvudsakliga syften är att bevara, ordna och informera om de handlingar som finns. För de offentliga arkiven (som regleras av arkivlagen och arkivförordningen) finns principer för ordnande, förtecknande och gallring. Till grund för dagens förtecknande ligger den s.k. proveniensprincipen, där proveniens betyder ursprung. Denna innebär att varje arkiv förtecknas och bevaras för sig så att handlingarnas ursprungliga ordning kan studeras. Om arkivet vid inlämningen är sorterat behålls denna ordning. Proveniensprincipen har nära samband med den historievetenskap som utvecklades under 1800-talet i Europa och i Sverige under 1800-talets senare hälft. Historievetenskapen skulle hålla sig nära källorna, den s.k. källkritiken, och man eftersträvade objektivitet. Att se källorna i sitt ursprungliga sammanhang var viktigt. Emil Hildebrand skriver 1902 att:

En arkivhandlings värde beror i väsentlig mån på dess ursprung, på afsikten med dess uppsättande och förvarande. Den ter sig olika, om den framgått ur en offentlig myndighets verksamhet, eller om den är af privat härkomst. [...] Man har funnit att, att om man sammanför dem efter härkomsten, återför de skingrade medlemmarne af samma stam till sin forna helhet, får det hela en ofta ny och intresseväckande karaktär. (Hildebrand 1902:88)

Citatet visar en stark tilltro till ursprunget och det är också originalhandlingar som har störst källvärde. Det finns en stark tilltro till materialet och till arkivet som den skattkammare dit forskaren kan gå för att hitta skatten. Den övergripande föreställningen är således att arkivmaterialets styrka är att det är obearbetat och att det är användaren eller forskaren som gör bearbetningen. Proveniensprincipen ligger till grund för att varje arkiv redovisas för sig, där arkivbildaren är centrum. Materialet sorteras i kronologisk ordning och efter genre: brev, protokoll, andra inkomna handlingar. Om ett material erbjuds till ett arkiv tas oftast allt eller inget. Det sker gallringar, men principen

är att allt värdefullt bevaras.

I takt med samhällsutvecklingen och en ökad digitalisering skapas nya former för arkivering och utvecklingen av virtuella nätverk går fort. Allt fler statliga och kommunala myndigheter, företag, organisationer och föreningar har arkivhandlingar på nätet (SOU 2002:78:22). Detta innebär en ökad tillgänglighet för alla, men också allt större krav på den mängd som skall finnas tillgänglig. Det finns också digitaliserat och bearbetat arkivmaterial som exempelvis CD-skivan ”Söder i våra hjärtan”, med uppgifter om personer som bott på Södermalm i Stockholm under åren 1878–1926. Det finns idag en stark tilltro till ökad digitalisering av arkivmaterial av olika slag, men också en viss skepsis bland arkivarier och forskare som betonar vikten av att se handlingarna i deras sammanhang samt ha direkt kontakt med materialet. De arkiv som finns är under omvandling och frågan är hur de skall se ut i framtiden. Därför är det viktigt att diskussioner förs om hur genusfrågor och mångfaldsfrågor tas tillvara inom arkivsektorn (Lönnroth 2005).

2.3. Några genusrelevanta arkivresurser i Sverige och andra länder

Kvinnohistoriska samlingarna vid Göteborgs universitetsbibliotek är den viktigaste samlade resursen om genusforskning i Sverige. I detta avsnitt följer kort information om några genusrelevanta arkivresurser i Sverige och Europa. Avsnittet gör inte anspråk på att vara heltäckande.

Kvinnohistoriska samlingarna

Kvinnohistoriska samlingarna vid Göteborgs universitetsbibliotek är sedan 1997 nationellt ansvarsbibliotek för kvinno-, mans- och genusforskning. Verksamheten startade på privata initiativ 1958 för att lyfta fram kvinnoforskningen, specialbibliografera svensk och utländsk litteratur, samla handskriftsmaterial om den svenska kvinnohistorien samt ge ut bibliografier och vetenskapliga verk. (Losman 1984:6) Kvinnohistoriskt arkiv övertogs 1971 av Göteborgs universitetsbibliotek och samlingen är idag ett nationellt ansvarsbibliotek. Verksamheten bedrivs av sju personer varav en föreståndare. Idag består verksamheten i att bevaka och registrera litteratur om genusfrågor, samla och förteckna kvinnohistoriskt handskriftsmaterial samt ge referensservice.

I kvinnohistoriska samlingarna finns handskrifter och annat källmaterial med tyngdpunkten på 1900-talet från rösträttskampen och framåt. Samlingarna innehåller arkiv med brev, foton, dagböcker etc om enskilda kvinnor. Här finns exempelvis Elin Wägner-samlingen, Barbro Alving-samlingen och Sonja Åkesson-samlingen. Det finns också arkiv från svenska kvinnoföreningar, som exempelvis medborgarskolan i Fogelstad och Internationella kvinnoförbundet för fred och frihet. Förutom enskilda arkiv och föreningsarkiv finns databaserna KVINNSAM och GENA. Databasen KVINNSAM är Nordens största databas för genusforskning. Den överordnade katalogiseringsprincipen är ordet kvinna som därmed alltid är underförstått. Så är exempelvis en politiker alltid en kvinnlig politiker. KVINNSAM är sökbar i LIBRIS. Databasen GENA, (GENusAvhandlingar), drivs i samarbete med Nationella genussekretariatet och förtecknar alla svenska doktorsavhandlingar inom kvinno-,

mans- och genusforskningen. I december 2007 innehåller GENA sammanlagt 982 svenska doktorsavhandlingar. Statistiken visar att genusforskningen ökat markant under de senaste åren:

1960–1969: 5 avhandlingar
1970–1979: 25 avhandlingar
1980–1989: 101 avhandlingar
1990–1999: 304 avhandlingar
1999– 2007: 608 avhandlingar

Kvinnohistoriska samlingarna digitaliserar äldre kvinnotidskrifter (*Tidskrift för hemmet, Dagny, Framåt, Rösträtt för kvinnor, Morgonbris*). Viktiga artiklar indexeras och läggs in i databasen KVINNSAM och projektet finansieras av BIBSAM. Ytterligare tidskrifter som man planerar att digitalisera under 2008 är *Tidevarvet* och *Idun*.

Dessutom pågår det ett pilotprojekt RARA (digitalisering av 'rara' böcker), för att ta fram metoder för digitalisering av valda delar av bibliotekets samlingar. Inom ramen för detta projekt kommer kvinnotidskrifter från 1700-talet att digitaliseras. Vidare skapar kvinnohistoriska samlingarna portaler (Kvinnor och arbete, Kvinnors kamp för kunskap, Kvinnors kamp för rösträtt, Kärlek, makt & systerskap) samt förtecknar och ordnar handskriftsmaterial, (person och föreningsarkiv). Det finns ett digitaliserat brevskrivarregister och en omfattande okatalogiserad klippsamling. Näadress: www.ub.gu.se/samlingar/kvinn/

Nationell ArkivDatabas

Det var i arkivutredningen *Öppenhet och minne* (SOU 1988:11) som förslaget kom på att skapa en nationell arkivdatabas, vilket följdes upp i propositionen "Om arkiv" (1989/90:72). Riksarkivet fick uppdraget att skapa en Nationell ArkivDatabas – NAD vars syfte var att återsöka arkivmaterial som förvaras på olika arkivinstitutioner, bibliotek och museer i landet. (Kristiansson 1997:73) Den nuvarande databasen innehåller ett arkivbildarregister med information om arkiv som finns vid följande arkiv i Sverige: Statens arkiv (Riksarkivet inklusive Krigsarkivet och landsarkiven i Göteborg, Härnösand, Lund, Uppsala, Vadstena, Visby och Östersund). Till deltagande arkivinstitutioner hör vidare Arbetarrörelsens arkiv i Örkelljunga, Dalarnas Folkrörelsearkiv, Forskningsarkivet i Jämtlands län, Göteborgs universitetsbibliotek med kvinnohistoriska samlingarna, Jönköpings läns folkrörelsearkiv, Kungliga biblioteket, Malmö stadsarkiv, Skånes Arkivförbund, Stockholms stadsarkiv, Universitetsbiblioteket i Lund, Uppsala och Örebro, Wirsbo historiska arkiv och Wärmlandsarkiv.

Vid registrering av data och vid sökningar i NAD är den överordnade principen arkivbildaren d.v.s. den person eller organisation som gett upphov till samlingen. De uppgifter som finns är: arkivbildarens namn och levnadstid, arkivets namn, arkivets tidsomfång, omfång i hyllmeter, förvarande institution och unikt id-nummer för arkivet för förvarande institution. För att vara med i NAD måste de standarder som NAD använder följas. (www.nad.ra.se 2007-09-05) Datoriseringen av Nationalregistret påbörjades 1987 och avslutades 1996. Den databas som byggdes upp förtecknade 85 000 enskilda arkiv men kom aldrig ut på nätet. Istället blev det NAD som utkom på

CD-rom skiva 1995, där uppgifter från REA-projektet och Arkivregister för Stockholms län var med. Den senaste NAD-utgåvan från 1998 omfattar 40 000 arkivförteckningar, från huvudsakligen Riksarkivet, Krigsarkivet, Landsarkiven och några kommun- och föreningsarkiv (se ovan). En version i begränsad form av NAD från 1998 finns tillgänglig på nätet. NAD innehåller förutom uppgifter om arkiv, SVAR:s mikrofilmsregister och en topografisk databas. SVAR (svensk arkivinformaton) är en avdelning inom Riksarkivet. Anledningen till att de enskilda arkiven inom NAD inte finns i nätversionen är Personuppgiftslagen (PUL).

Andra viktiga källor är beståndsöversikter. *Riksarkivets beståndsöversikt*, del 8, över enskilda arkiv utkom i tre band 2006 och innehåller beskrivningar över samtliga person- och släkt- och gårdsarkiv vid Riksarkivet. Sammanlagt finns det på Riksarkivet cirka 5000 hyllmeter av dessa arkiv. (Welander 2006:1) *Riksarkivets beståndsöversikt* finns endast i bokform. Ett viktigt projekt som är under arbete sedan 2006 är att digitalisera och förteckna hela Otto Waldes katalog över enskilda arkiv, bestående av 20 000 arkivbildare från 1500-talet till 1950-talet, som finns i original vid Uppsala universitetsbibliotek, i NAD. NAD samarbetar med Ediffah-projektet.

Ediffah

Datoriserade bibliotekskataloger har funnits i Sverige i över 25 år (Lindholm & Lundberg 2006:49) men först på senare år har det blivit möjligt att söka på enskilda författares, forskares och konstnärers efterlämnade brev och manuskript. Ediffah – En Digital Infrastruktur För Forskningsbibliotekens Arkiv och Handskriftssamlingar är en databas som startade hösten 2004 och är ett projekt finansierat av BIBSAM i samarbete med Kungliga biblioteket, Lund universitetsbibliotek, Uppsala universitetsbibliotek, Göteborgs universitetsbibliotek och Riksarkivet. Ediffah är under uppbyggnad. Syftet med Ediffah är ”att förbättra tillgängligheten för handskrifter och personarkiv, genom att skapa en gemensam tjänst för sökning och katalogisering av otryckt material” (Lindholm & Lundberg 2006:49). Det viktigaste i tjänsten är att registrera arkivförteckningarna i databasen. I dagsläget (december 2007) medverkar Göteborgs universitetsbibliotek med Kvinnohistoriska samlingarna, Uppsala universitetsbibliotek, Lunds universitetsbibliotek och Kungliga biblioteket och på sikt skall fler handskriftsavdelningar ansluta sig. I första hand används svenska ämnesord, vilket är ett kontrollerat ämnesordsystem som används av de flesta universitetsbibliotek i Sverige. Ämnesorden beskriver materialet, gör det sökbart, och genusrelevanta ämnesord finns med som genus och queer. Databasen uppdateras varje vecka och förslag på nya ämnesord är välkomna. För vidare information se <http://www.kb.se/bibliotek/amnesord> (2007-12-11).

I *Ediffah – slutrapport och idéer för framtiden*, konstateras att ”Ediffah är ännu inte någon färdig databas för handskrifter och personarkiv, men det är en viktig början på en sådan. Drygt 6 000 arkivposter från den gamla NAD-basen har konverterats och lagts över i Ediffah. Det innebär att det nu är möjligt för låntagare att hitta samlad information om arkiv i de aktuella forskningsbiblioteken via Internet. Det har också skapats gemensamma katalogiseringsregler för handskrifter och arkiv, vilka kommer att användas vid publicering av nya arkivförteckningar.”

(www.ediffah.org/reports/slutrapport, s. 5, 2007-09-12). Vidare har Ediffah-projektet

skapat en nationell hemsida, där arkivförteckningarna finns tillgängliga. Det finns nu kunskap och verktyg för att tillgängliggöra fler samlingar, revidera och komplettera förteckningarna på nätet. Katalogposterna skall också vara sökbara också i nya NAD.

Ediffah är ett angeläget projekt för att göra universitetsbibliotekens handskriftsmaterial synligt och sökbart för såväl forskare som allmänheten. Det kan ses som en vidareutveckling av NAD (Lindholm & Lundberg 2006:50) och en viktig resurs för forskare.

CERL

CERL-Consortium of European Research Libraries är ett nätverk, där en särskild portal över handskrifter och äldre tryckt material är under arbete. Portalen ger information om manuskript, fotografier, annat tryckt och otryckt material. I dagsläget (december 2007) innehåller portalen hänvisningar till lokala databaser som Wallers samling vid Uppsala universitetsbibliotek, Yale university library, Ediffah i Sverige, Nationalbiblioteken i Portugal, Australien, Skottland osv. CERL tillhandhåller också viktiga databaser som Hand Press Book Database med material från ca 1450–1830 samt CERL Thesaurus. Med hjälp av dessa databaser kan nya komparativa studier för genusforskare genomföras, som exempelvis frågor om författares spridning, den europeiska bokmarknadens framväxt och kvinnors och mäns bokbestånd. Kungliga biblioteket och Uppsala universitetsbibliotek är medlemmar och man skall undersöka om det finns intresse för andra bibliotek att ansluta sig till ett kollektivt medlemskap. Näadress: www.cerl.org

DANMARK

KVINFO i Köpenhamn är ett informations-, dokumentations- och kulturcentrum för kvinno- och könsforskning. Centrum i verksamheten är KVINFOs bibliotek, som är ett forsknings- och specialbibliotek för dansk och internationell kvinno-, köns- och mansforskning. KVINFO har databaser (bibliotekskatalog och expertdatabasen), kvinnohistorisk portal och ett fotoarkiv. Intressant i detta sammanhang är *Danskt kvinnobiografiskt lexikon* som ligger online. Den tryckta versionen innehåller 1 924 biografier över betydelsefulla kvinnor från medeltiden till idag i Danmark och de biografiska uppgifterna skrivs in i ett kvinnohistoriskt sammanhang, där upplysningar om såväl det offentliga som privatlivet finns med. Det kvinnobiografiska lexikonet ger också uppgifter om arkiv och forskning. Online-versionen (2000–2001) innebär att en rad nya sökfunktioner som profession, organisation, region, födelseår, dödsår, äktenskap och samboförhållanden, barn, perioder nu går att samköra. Tematiska studier kan göras, liksom diakrona som synkrona nedslag vilket är en god förutsättning för ny genusrelevant kunskap. Näadressen är: <http://www.kvinfo.dk/side/230/>

KVINFO digitaliserar också kvinnotidskrifter. Följande tidskrifter finns tillgängliga på nätet: *Kvinden og Samfundet* (1885–1912), *Kvindebladet Hvad vi vil* (1888–1894), *Kvindestemmeretsbladet* (1907–1913), *Kvindevalgret* (1908–1915) och *Kristeligt Kvindeblad* (1910–1913). Tidskrifterna har en rad olika ämnesord, som ovan, vilket gör det möjligt för forskare att göra samsökningar av olika slag.

FRANKRIKE

Vid Bibliothèque Marguerite Durand i Paris finns ett omfattande kvinnohistoriskt arkiv. År 1931 donerade journalisten och feministen Durand sin stora boksamling till staden Paris, och den ligger till grund för Frankrikes enda och unika kvinnohistoriska samling. Här finns böcker och 1 100 feministiska tidskrifter från 1700-talet och framåt, dokument och 4 500 brev och manuskript av kvinnor, foton, affischer och vykort.

Nätadressen är: www.paris.fr/portail/Culture/Portal.lut?page_id=463

ENGLAND

Women's library i London är Englands största kvinnohistoriska samling. Biblioteket grundades 1926 och innehåller idag en stor samling böcker, tidskrifter och 460 arkiv. Samlingen innehåller material om en rad olika ämnen som exempelvis kvinnors rättigheter, rösträtt, sexualitet och familj, huvudsakligen från England, men även internationellt material finns i samlingen. Online kataloger finns:

www.londonmet.ac.uk/thewomenslibrary/

HOLLAND

I Amsterdam finns IIAV – Internationaal Informatiecentrum en Archief voor de Vrouwenbeweging, (internationell information center och arkiv för kvinnorörelsen). Arkivdatabasen innehåller information och beskrivningar om arkiv från 1870 till idag och belyser den holländska kvinnorörelsen. Här finns också Mapping the world database (www.iiav.nl) som för närvarande är den största databasen över informationscenter och bibliotek i världen. Den innehåller information om 400 informationscenter, länkar, samlingar från 130 olika länder och uppdateras varje vecka. Från Sverige är Kvinnohistoriska samlingarna och Nationella genussekretariatet med.

3. Genusforskares användning av arkivmaterial

3.1. Arkivforskning utifrån genusperspektiv

Seminarier, forskning och artiklar utifrån genusperspektiv på arkivfrågor är sällsynta. Den första tryckta artikel som poängterar genus- och mångfaldsperspektiv på arkivverksamheten är landsarkivarie Louise Lönnroths artikel i *Arkiv, samhälle och forskning* (2005:1). Därtill skall nämnas det seminarium som ägde rum den 23-24 februari 2006, ordnat av Västergötlands museum i Skara, som särskilt behandlade frågan om digitalisering av arkiv och genus. Louise Lönnroth rapporterar i artikeln "Genus & digitalisering i våra arkiv" i *Arkiv, samhälle och forskning* (2006:1) från seminariet och lyfter fram Kvinnohistoriska samlingarna i Göteborg, vars verksamhet helt är uppbyggd kring genusfrågor (se ovan). Vidare framhåller Lönnroth att de offentliga arkivinstitutionerna är styrda av lagstiftning och en vetenskapssyn där den källkritiska historievetenskapen från förra sekelskiftet varit styrande. Betydelsen av fortsatta diskussioner utifrån genusperspektiv poängteras och ett förslag om att skapa ett nätverk med personer från ABM-området kring genus och digitalisering framlyfts. Ett sådant nätverk har ännu inte skapats.

Utbildning i ämnet arkivvetenskap bedrivs sedan 1973 vid Stockholms universitet och finns i dag också vid Göteborgs universitet, Uppsala universitet, Mittuniversitetet och Karlstads universitet. Högskoleverkets utvärdering av ämnet år 2004 visar att det är god tillströmning av studenter på A- och B-nivå och 40 poäng i arkivvetenskap ger en allmän kompetens för anställning som arkivarie. Utvärderingen visar att ytterst få studenter fortsätter på högre nivåer (C- och D-nivå) och att en forskarutbildning "knappast existerar" (Högskoleverket 2004:30). Detta innebär att antalet arkivarier med doktorsexamen minskar. I takt med en ökad professionalisering av arkivvetenskapen som fått större betydelse så utarmas paradoxalt nog sektorns disputerade arkivarier. Detta sker "i takt med att de äldre årgångarna av forskarutbildade historiker ersätts av personal med arkivutbildning på grundnivå." (Högskoleverket 2004:31)

Vidare kan konstateras att det saknas "litteratur av direkt arkivvetenskaplig karaktär." (Högskoleverket 2004:30) Däremot finns en rad C- och D-uppsatser inom området. Vid en genomgång av de uppsatser som publicerats på Uppsala universitet, ABM-institutionen, finns det ingen som, av titeln att döma, tar upp ett genusperspektiv. En genomgång av kursplanerna i arkiv- och informationsvetenskap A-, B-, C-, D-nivå, fastställda 2005-09-29, (där litteraturlistorna finns med) i arkivvetenskap vid Mittuniversitet pekar i samma riktning, liksom kursplanernas information i arkivvetenskap vid Stockholms universitet. Genomgången är inte heltäckande eftersom endast de kursplaner som finns tillgängliga på nätet undersökts samt förbehållet att det kan finnas otryckta uppsatser med genusperspektiv vid Göteborgs-, Karlstads- och Stockholms universitet.

Samma bild ger en genomgång av artiklarna i tidskriften *Arkiv, samhälle och forskning* som utges av Svenska arkivsamfundet sedan 1953, med undantag av de två ovan nämnda artiklarna av Lönnroth (2005) och (2006). I detta sammanhang skall emellertid Riksarkivets temanummer om Kvinnoarkiv lyftas fram, då det innehåller värdefulla

beskrivningar av arkiv om kvinnor i Riksarkivets bestånd.

Till den forskning som bedrivs om genus och arkiv skall nämnas två projekt. Det första är universitetslektor Kerstin Rydbecks pågående projekt om ”Organisering efter kön. En genusstudie av kulturarvsinstitutionernas organisering av svenska kvinnoorganisationers dokumentproduktion. Med en bibliografisk översikt ur ett ABM-perspektiv” vid institutionen för Arkiv, bibliotek och museum vid Uppsala universitet. Det andra är Jenny Samuelssons avhandling *På väg från Ingenstans. Kritik och emancipation av kunskapsorganisation för feministisk forskning*, (2008) vid Sociologiska institutionen, Umeå universitet. Studien är biblioteks- och informationsvetenskaplig, men är i sitt fokus närbesläktad med forskning om arkiv ur ett genusperspektiv. Avhandlingen diskuterar hur system för kunskapsorganisation osynliggör genusvetenskapligt material.

3.2. Tillvägagångssätt

För att ta reda på vilka arkiv som genusforskare använder i sin forskning genomfördes en undersökning utifrån GENA-databasen, som förtecknar de avhandlingar som skrivits inom genusforskningen i Sverige. Undersökningen avgränsades till avhandlingar från perioden 2002 till 3/9 2007. Under denna period utkom 385 avhandlingar varav 302 är skrivna inom det humanistiska och samhällsvetenskapliga området.³ De övriga är skrivna inom andra områden som exempelvis medicin och företagsekonomi.

De drygt 300 avhandlingarna inom humaniora och samhällsvetenskap har granskats var och en för sig genom att ta del av samtliga avhandlingars referenslistor och där notera om arkivmaterial förtecknas eller ej. I denna genomgång har arkivmaterial räknats som otryckt material och exempelvis registerdata från Statistiska Centralbyrån har inte räknats in. Arkivmaterialet har förtecknats samt vilka arkiv som använts för att få en bild av vilka arkiv som är de mest använda av genusforskare under denna period. Fördelen med detta tillvägagångssätt att det ger en representativ bild av vilket arkivmaterial som använts under de senaste fem åren på doktorsavhandlingsnivå inom genusforskningen. Seniorforskarens arbeten har däremot inte kunnat undersökas på samma vis. Detta beror dels på den stora mängd av studier och artiklar som utkommit, dels på att ingen databas finns där denna forskning finns inlagd som genusforskning. Att som utredare värdera vad som är genusforskning eller ej är en grannlaga och tidskrävande uppgift som inte var möjlig att genomföra inom ramen för detta uppdrag, varför avgränsningen gjordes till avhandlingar från GENA-databasen.

3.3. Resultat

Av de 302 avhandlingar inom hum/samforskningen som undersöks används

³ I GENA-databasen förtecknas författare, avhandlingens titeln, år, institution och universitet. Ett problemområde är att några ämnen tillhör olika fakulteter vid olika lärosäten. Så kan exempelvis ekonomisk-historia tillhöra Handelshögskolan i Göteborg, men samhällsvetenskaplig fakultet i Stockholm. Vid klassificeringen här har jag utgått från den fakultet som respektive avhandling hör hemma inom vid lärosätet.

arkivmaterial i någon mån i 116 avhandlingar. Det betyder att närmare fyrtio procent av avhandlingarna innehåller arkivmaterial, dock i olika stor grad. Genomgången av vilka ämnen som avhandlingarna är skrivna inom visar en mycket stark övervikt för humaniora, där de största ämnena är historia och litteraturvetenskap. Därefter följer idéhistoria, etnologi, religion och konstvetenskap. Inom samhällsvetenskap är det sociologi, statsvetenskap och journalistik som kommer främst.

De ämnen som använder mest arkivmaterial under perioden 2000–2007 (sept) är:

- Historia: 35 (av 35 totalt)
- Litteraturvetenskap: 17 (av 31 totalt)

- Idéhistoria: 9 (av 10 totalt)
- Etnologi: 7 (av 19 totalt)
- Religion: 6 (av 16 totalt)
- Konstvetenskap: 5 (av 7 totalt)

- Sociologi: 8 (av 44 totalt)
- Journalistik och medier: 4 (av 7 totalt)
- Statsvetenskap: 4 (av 9 totalt)

- Övriga ämnen: 21 (av totalt 124)

Inom den humanistiska språkvetenskapen är det 2 avhandlingar som innehöll arkivmaterial. Det är därmed tydligt att arkivanvändningen inom humaniora sker inom de historisk-filosofiska ämnena, där historia och litteraturvetenskap är störst.

De arkiv som används i flest avhandlingar inom genusforskningen under 2000–2007 är:

- Riksarkivet
- Stadsarkiven
- Landsarkiven
- Kvinnohistoriska samlingarna i Göteborg

Därefter kommer Kungliga biblioteket och Universitetsbiblioteken i Uppsala, Lund och Göteborg tätt följda av Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek, Statens ljud- och bildarkiv, Albert Bonniers förlagsarkiv och Centrum för näringslivshistoria.

Vidare finns åtskilliga ”kvinnoarkiv” som är infogade i de allmänna arkiven. Några av dessa som används vid mer än ett tillfälle är:

- Arbetarrörelsens arkiv: Alva Myrdals arkiv, Grupp 8:s arkiv, Socialdemokratiska riksdagsgruppens arkiv
- Kungliga biblioteket: Ellen Keys samling
- Riksarkivet: Fredrika Bremer förbundets arkiv, De kvinnliga rösträttsrörelsernas arkiv (LKPR), Grupp 8 i Stockholms arkiv, Pressarkivet
- Kungliga Vetenskapsakademiens arkiv: Anna Hierta-Retzius samling

En slutsats av föreliggande undersökning är att det arkivmaterial som används mest

kommer från våra kommunala och statliga arkiv, där Riksarkivet, Stadsarkiven och Landsarkiven dominerar. Det material som används i dessa arkiv har i sin tur stor spridning, men det kan konstateras att såväl materialet som arkiven är allmänna. Det är med andra ord den genusrelevanta frågeställningen/problemställningen som styr vilket material och vilket arkiv som används.

4. Problemområden genus och arkiv

Arkiv finns överallt. Det finns ingen konsekvens i varför vissa enskilda arkiv hamnar på ett ställe och inte ett annat. Ett exempel är Grupp 8:s arkiv som finns på Riksarkivet och i Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek, men också på andra arkiv runt om i landet, men som skulle ha kunnat finnas på Kvinnohistoriska samlingarna i Göteborg, som tar emot material om kvinnorörelsen i Sverige. Det är med andra ord inte lätt för forskare och studenter att räkna ut var material kan finnas. Vid seminarierna vid universitet och högskolor som utredaren hade (se inledningen 1.3) framfördes synpunkter på arkiv och genusproblematik som här skall redovisas genom några exempel och utifrån fyra teman: Svårigheter att hitta arkiven, dolda kvinnor, gamla patriarkala principer och nya områden.

4.1. Svårigheter att hitta arkiven

Arkivvärlden är en splittrad, svårgenomtränglig och spännande värld. Så uppfattades det av de flesta forskare som använt arkivmaterial och arkivarierna och bibliotekarierna instämde i bilden. Att ha en överblick över de svenska arkiven visade sig vara svårt, om än möjligt, trots hjälpmedel som exempelvis NAD och Ediffah. En förklaring till dessa svårigheter är att varken NAD eller Ediffah (ännu) är heltäckande. Flera av forskarna kände inte heller till dessa sökfunktioner, där Ediffah är en relativt ny funktion. Ingen av forskarna nämnde några internationella arkivdatabaser under seminarierna.

Ett exempel på svårigheter är att veta var källmaterial finns om exempelvis Alva Myrdal. En sökning i Ediffah ger två träffar. Den första träffen går till Kungliga biblioteket, där det finns icke specificerat material om Myrdal, den andra visar att det finns material av Myrdal i Kerstin Hesselgrens efterlämnade papper. En sökning i NAD ger två träffar till Kungliga biblioteket, handskriftsavdelningen och till Riksarkivet där det står ”Handlingar angående framtidsforskning Statsdepartementens (utom UD) gemensamma organ”. NAD och Ediffah täcker några av arkivinstitutionerna i landet, men Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek inte är med. Alva och Gunnar Myrdals omfattande personarkiv finns där. Att Alva Myrdals omfattande arkiv finns vid Arbetarrörelsens arkiv beror på att makarna Myrdal kontaktade arkivet i början av 1970-talet och under åren 1974–1989 överlämnades kassar med material till arkivet i samarbete med en arkivarie. (Hirdman 2003:7) Det finns åtskilliga liknande exempel på varför arkivmaterial ligger där det ligger.

Forskare och studenter har svårt att hitta arkivmaterial. Enskilda arkiv kan vara splittrade och normalt läggs breven hos mottagaren i enlighet med proveniensprincipen. Det finns få sökvägar och ingen samordning i landet över arkivvärlden. Till bilden hör att forskning idag skall gå fort. Avhandlingar inom humaniora och samhällsvetenskap skall skrivas på 4 år, forskningsprojekt beviljas ofta på 50 % – 75 % i tre år, studenters uppsatser på avancerad nivå skall vara klara inom de uppsatta tidsramarna 10–20 veckor. Att forska med arkivmaterial är tidskrävande och kunskapen om arkiv är sämre nu än förr. Forskare och studenter använder gärna nätet och en vanlig uppfattning är: ”Det som inte finns på nätet, finns inte”.

Samtidshistoria kan ses som enklare ur arkivsynpunkt då mer finns på nätet, men vad betyder utvecklingen för framtidens forskning? Vid seminarierna efterlystes fler sökvägar, digitaliserade arkivförteckningar på arkivens hemsidor, användbara och pedagogiska portaler för forskare och kunskap om arkiv.

Kungliga biblioteket har under 2007 påbörjat en förstärkning av stödet till humanistisk forskning genom att inrätta ett forskarråd, bestående av forskare från olika discipliner. Kungliga biblioteket har också anställt två forskare som skall bedriva egen forskning. Därtill har en samordnare av forskning och kunskapsuppbyggnad anställts som har till uppgift att stärka kontakterna mellan forskare och arkivarier/bibliotekarier internt och externt genom exempelvis anordnande av seminarier. Medel för verksamheten kommer från Riksbankens Jubileumsfond och Kungl. Vitterhetsakademien.

Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond, Kungl. Vitterhetsakademien och Antikvites Akademin har beslutat tillsätta 14 femåriga postdoktorala trainee-tjänster vid Institutet för språk och folkminnen i Uppsala, Kungl. biblioteket, Lunds Universitets Bibliotek, Nationalmuseum, Nordiska museet, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet och landsarkiven samt Uppsala universitetsbibliotek. ”Syftet är att rekrytera nydisputerade forskare till ABM-sektorn för att stimulera kvalificerad forskning inom denna sektor, stärka sektorns forskarkompetens, samt att skola in forskare i det administrativa arbetet parallellt med forskningsarbetet”. (<http://www.rj.se>, 2007-11-15)

Inom statens arkiv finns ett Samarbetsråd med representanter för både amatör- och vetenskaplig forskning. Här diskuteras bland annat digitaliseringsprojekt.

4.2. Dolda kvinnor

I arkiven finns åtskilligt material som är oförtecknat och det finns material som ligger dolt. Ett par exempel skall ges för att illustrera vilka svårigheter som kan finnas för en forskare att hitta material om just kvinnor. Det första rör journalisten Anna von Zweigbergks f. Christenson (1865–1952) arkivhandlingar. (Melander 2006:27) Om man söker i NAD på Anna von Zweigbergk får man ingen träff alls. Om man söker på hennes make Otto von Zweigbergk (1863–1935), som var riksdagsman och liberal publicist blir det en träff. Arkivbildaren är Otto von Zweigbergk och i hans arkiv finns Anna von Zweigbergks efterlämnade papper. Detta blir synligt först i arkivförteckningen som inte ligger på nätet utan som finns på Riksarkivet. I *Riksarkivets beståndsöversikt*, del 3 (2006:1478) förtecknas Otto von Zweigbergks arkiv och där finns uppgifter om Annas von Zweigbergk och en kort innehållsbeskrivning av det material som finns.

Att material om kvinnor finns i makens arkiv under hans namn är inte ovanligt. Det finns också åtskilligt med material om kvinnor, (makar, mödrar, döttrar) i familjearkiven. Ett problemområde som är könsbundet är kvinnors namnbyten i samband med giftermål. 1800-tals författaren Anne Charlotte Leffler kan förtecknas som Anne Charlotte Leffler, Anne Charlotte Edgren, Anne Charlotte de Cajanello och pseudonymen Carlot i olika bibliotekskataloger. Vad genusforskare efterlyser är att arkivförteckningar ska innehålla fler uppgifter och hänvisningar till de kvinnor som finns dolda i familjearkiven och förmyndarnas arkiv.

Ett annat exempel på att kön döljs är åtskilliga organisationers och tidningars arkiv. Ett exempel är Stockholms-Tidningens arkiv. Vid en sökning i NAD på tidningen får man en träff till Riksarkivet, där det omfattande arkivet finns. På nätet finns arkivförteckningen med huvudposterna, där en post är Medarbetarregister 1923–1966. För att få reda på vilka medarbetare som finns här måste man ta kontakt med Riksarkivet, där den detaljerade förteckningen finns, och i denna framgår det att exempelvis litteraturkritikern Klara Johanson (1875–1948) medverkade i *Stockholms-Tidningen*. Vid en sökning på Klara Johanson i NAD får man två träffar, där båda går till Kungliga biblioteket och till Klara Johansons papper och Klara Johansons och Ellen Klemans papper. På liknande vis finns en rad manliga skribenter förtecknade i medarbetarregistren. För att kunna göra jämförelser mellan kvinnliga och manliga medarbetare, vad de skrev om och vilka som dominerade på tidningens sidor måste man ha information om såväl de kvinnliga som manliga skribenterna. Det vore därför önskvärt att personnamnen finns förtecknade på arkivförteckningen under medarbetarregistret, så att de blir sökbara via NAD, men ett problem är personuppgiftslagen.

En liknande genusproblematik finns i Statens ljud- och bildarkiv, där man som forskare kan få tillgång till exempelvis inspelade tv-program. I förteckningarna är det tv-programmets namn som står, men det finns inga uppgifter om de medverkande eller programledaren. Dessa uppgifter går att ta reda på, men forskaren får då vända sig till arkivet som via SVT kan få fram svaren. En annan synpunkt som framfördes av en forskare är att det inte finns något avtal för att kunna få tv-programmen till samtliga universitetsbibliotek i Norden. Detta försvårar arbetet och möjligheterna för forskare att göra större komparativa genusprojekt inom Norden.

Sammanfattande kommentar: Det finns åtskilliga dolda kvinnor i våra svenska arkiv, både i de offentliga och i de enskilda. Många arkivförteckningar skulle kunna innehålla mer information och kompletteras, vilket är en synpunkt som framfördes av såväl forskarna som arkivarierna vid seminarierna och mötena. Men det tar tid och är en resursfråga. Arkivarierna har ofta stor kunskap om var intressant material kan finnas, men har inte möjlighet att förteckna allt eller lägga ut alla förteckningar i digital form. Kunskapen sprids som tyst kunskap. Några arkiv som kan vara av intresse för genusforskare som angavs på mötena och seminarierna är:

Sveriges pressarkiv vid Riksarkivet: *Dagens Nyheter*, *Svenska Dagbladet* och *Stockholms-Tidningen*, *Aftonbladets* kulturredaktion, Publicistklubben. Vidare finns det åtskilligt material om kvinnliga och manliga författare i författarförbundets arkiv, i sjukvårdsarkiv, där patientjournaler kan vara intressant ur genussynpunkt. I TAM-arkivet (Tjänstemanna- & akademikerorganisationernas centrum för dokumenthantering & forskning) finns stora mängder material om kvinnor i yrkesorganisationer och på universitetsbiblioteket i Uppsala finns ett medicinhistoriskt arkiv (Wallers samling) som ger god inblick i manlighets- och kroppsideal.

4.3. Gamla patriarkala principer

Lönnroth har angett orsaker till att arkivverksamheten inte tagit sig an de nyare perspektiven trots att arkivvärlden uppmanats från departementens håll att ”pröva nya

perspektiv på sin verksamhet”. (Lönnroth 2005:62) En grundläggande orsak är arkivvetenskapens övergripande syn på arkivering som en närmast objektiv process. Katalogisering och arkivförteckningar upprättades efter gamla principer från 1900-talets början och ”översiktliga upplysningar betraktats som förment ’objektiva’, varför de också oftast ger ett ganska torftigt intryck”. Arkivvärlden styrs huvudsakligen av administrativa perspektiv och genus- och mångfaldsfrågor beaktas i ringa utsträckning.

Katalogerna är ordnade efter gamla patriarkala strukturer, där den manliga normen är överordnad som exemplet med Anna von Zweigbergks material som sorterats under den manliga förmyndaren: maken. En förklaring till att det kan vara så här är att det är makens arkiv som lämnats in till arkivinstitutionen och då blir det han som automatiskt är arkivbildare. Först vid ordningsarbetet eller senare kan hustruns handlingar ha upptäckts. Ett problem med proveniensprincipen är att det är arkivbildaren som ger upphov till arkivet och att arkiven inte får splittras. Å andra sidan kan åtskilliga kunskapsluckor i arkivförteckningarna fyllas igen med fylligare beskrivningar, där för- och efternamn alltid förtecknas, samt vem som donerat arkivet. En diskussion om vilka ämnesord som använts och bör användas vid de olika arkivens katalogiseringar (också inom den enskilda delen som inte omfattas av arkivlagen) vore av vikt ur genussynpunkt, liksom en vetenskapsteoretisk diskussion om hur beskrivningar ska utformas. En uppfattning bland forskare idag är att beskrivningarna vid ordnandet inte kan vara objektiva, utan alltid innehåller någon form av ställningstagande. Därför räcker det inte att endast digitalisera de förteckningar som finns. De behöver ofta kompletteras med nya ämnesord och nya beskrivningar. Den forskning som pågår är, som tidigare diskuterats, relativt ringa på detta område.

4.4. Nya områden

Queerforskning är ett forskningsområde som vuxit fram sedan slutet av 1980-talet och i fokus står sexualitet. Denna analyseras ”som relationer, identiteter, strukturer och värderingar vilka är historiskt betingade” (*Nationalencyklopedien*). Det handlar om olika sorters sexualiteter, där queerforskare problematiserar heterosexualitet som den styrande normen. Heteronormativitet kan studeras historiskt och i samtidsstudier. Poängen är som Foucault visat att synen på sexualitet förändrats genom historien. Det som är självklart idag, var inte självklart för hundra år sedan. ”På så sätt vill de [queerforskarna] illustrera det faktum att sexuella identiteter, uttryck och organisering är socialt och historiskt betingade, snarare än naturgivna, oföränderliga storheter.” (Ambjörnsson 2006:56)

Arkiven förtecknar kön och ålder men inte sexuell läggning eller etnicitet. Personuppgiftslagen (PUL) skyddar individen mot kränkningar av den personliga integriteten på dessa punkter (se avsnitt 2.2). Men här har lagen också betydelse för den kunskapsproduktion som på sikt kan bedrivas. Vad betyder PUL för forskningen om sexualitet och etnicitet? Den finska forskaren Tuula Juvonen (2004) poängterar att heteronormativitet styr arkiverandet. Vilket och vems material anses värdefullt för framtiden att bevara? Kärlekspartners t.ex., hur förtecknas dessa? Som vänner eller partners? Hur förtecknas människors relationer överlag? Ett arkiv är således ingen neutral förvaringsplats.

Arkivarbete styrs av lagar och förordningar och praktik som bygger på tradition och seglivade föreställningar om kön/genus och sexualitet.

5. Diskussion och förslag till åtgärder

Genusforskare inom humaniora och samhällsvetenskap använder arkivmaterial i stor utsträckning, vilket utredningens genomgång av avhandlingar i databasen GENA för perioden 2002 till september 2007 visar. Användandet av arkivmaterial varierar dock mellan olika discipliner, där genusavhandlingar i historia och litteraturvetenskap ligger i topp. Vid seminarierna med forskarna och vid mötena med arkivarier och bibliotekarier betonades att arkiv är viktiga kunskapskällor. I takt med genusforskningens framväxt ställs nya frågor och frågan är hur arkivvärlden tar till vara dessa och hur framtidens arkiv skall se ut?

Inom naturvetenskap och medicin är det ofta forskningsfrågor som leder till ny infrastruktur (med nya forskningsanläggningar, databaser och laboratorier). Inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning är sambandet mindre tydligt och möjligen av omvänt slag. Forskarna går till arkiven, där materialet ordnas och förtecknas för forskarna, och detta har betydelse för vilka frågor som är möjliga att undersöka. Det ligger därför mycket i Jan Lindroths fråga (1995:201):

Hur förhåller det sig med relationerna mellan arkivbestånd och institutionerna å ena sidan, forskningens växlande tyngdpunkter och intressen å den andra? Frågan leder vidare till delfrågor. Kan man inom arkivsektorn påverka forskningen genom att medvetet samla in, tillhandahålla och informera om (marknadsföra) vissa typer av arkivmaterial? Kan omvänt forskningen påverka arkivinstitutionerna till att inrikta sitt arbete på särskilt efterfrågad arkivinformation. Vilken roll spelar i sista hand samhällsutvecklingen för såväl arkivsektorns som forskningens prioriteringar?

Denna utredning har visat att det finns ett stort behov av arkiv bland genusforskare inom humaniora och samhällsvetenskap. Dock finns flera övergripande problem. Det första är generellt för forskare och handlar om tidsbrist. Avhandlingar skall skrivas fort, postdoc-projekt och forskningsprojekt är tidsbegränsade och allt mer krav ställs på forskare att publicera sig mycket och ofta. Att arbeta med arkivmaterial är både tidskrävande och snärjigt. Det handlar om att lära sig arkivvärlden och sökvägar. Att ha goda kontakter med arkivarier är en uppenbar fördel liksom att som forskare bo nära arkiven. Vidare är arkiven strukturerade efter gamla patriarkala principer, en mängd kvinnor är osynliggjorda eller finns dolda och arkivförteckningar är ibland bristfälliga. Det är ofta svårare att hitta arkivmaterial om kvinnor än om män.

Forskarna pekar på vikten av att få bättre sökvägar till arkiven, mer kunskap om de arkiv som finns och på vikten av genusperspektiv på arkivfrågor. Arkivarierna pekar på vikten av mer kunskap om genusfrågor och behovet av att skriva, tala om och visa arkiven för forskare och studenter.

En god strategisk satsning vore att ordna ett nätverk för arkiv- och genusfrågor, där syftet är att få till stånd ett ökat samarbete mellan genusforskare, arkivarier och tekniker. Målet är att på rimlig tid få tillstånd en svensk arkivportal med länkar till svenska arkiv och till några viktiga internationella. Portalen skall fungera som en

plattform med länkar till de offentliga- och de större enskilda arkiven. Portalen kan också innehålla information om arkivsektorn och hur arkiv är ordnade. Vidare ingår i förslaget att initiera diskussioner om katalogiserings- och klassificeringsprinciper utifrån genusperspektiv. Ett förslag är att Vetenskapsrådet anordnar ett antal seminarier, där chefer för arkiv, genusforskare och tekniker deltar. Dessa seminarier skall ha till syfte att utreda förutsättningarna för en arkivportal och skapandet av ett nätverk för genus- och arkivfrågor. I anslutning till dessa seminarier kan workshops anordnas, vars syfte är kompetensutveckling för forskare i arkivfrågor utifrån ett genusperspektiv. Dessa workshops kan med fördel arrangeras tillsammans med workshops som gäller tillgängligheten av kvantitativa datamängder. Att samordna, utveckla och fortbilda forskare i dessa frågor leder till att den svenska humanistiska och samhällsvetenskapliga forskningen blir mer konkurrenskraftig.

Vid seminarierna bör även vikten av digitalisering av arkivförteckningar, liksom behovet av en ökad digitalisering av svenska tidskrifter och tidningar diskuteras. Det rådde olika meningar bland genusforskarna om digitaliseringen i första hand skall röra kvinnopress (kvinnotidskrifter och vissa veckotidningar) eller om det är viktigare att satsa på allmänna tidningar och tidskrifter. Dock var samtliga överens om att det i första hand är storstadspress och betydelsefulla tidningar och tidskrifter som är viktiga att lätt få tillgång till via nätet. Vidare betonade flera genusforskare att det är frågorna som är avgörande, inte materialet i sig. Den digitalisering som Kvinnohistoriska samlingarna i Göteborg genomfört av kvinnotidskrifter är samtliga positiva till. Dock önskar forskare att samtliga tidskrifter läggs ut med fler sökmöjligheter. Det vore vidare värdefullt om en nordisk portal över kvinnotidskrifter skulle komma till stånd för att lättare göra komparativa studier med andra nordiska länder. På sikt vore också en portal för samtliga digitaliserade tidningar och tidskrifter i landet värdefull för den humanistiska och samhällsvetenskapliga forskningen.

Vid seminarierna framhölls vikten av att skapa ett svenskt kvinnobiografiskt lexikon, motsvarande det danska kvinnobiografiska lexikonet som också finns online. Ett kvinnobiografiskt lexikon med genusrelevanta sökord som familjeförhållanden (barn, samboförhållanden), ort, perioder o.s.v. är viktigt för att kunna driva genusforskningen vidare. På sikt kan då historien skrivas om och nya projektet initieras, vilket i sin tur handlar om demokratisering och att arkiv och kunskap är till för alla.

Arkiven kan fungera som doorways eller som gate-keepers. Hur kvalar man in ett arkiv, frågar Ricoeur, och hur och vem ordnar upp det? Mötena med genusforskare och arkivarier med genusinriktning visar att det finns stora mängder tyst kunskap. Det är ofta fråga om en kollektiv lärandeprocess för nybörjarna, studenter och doktorander kan i bästa fall få hjälp av sina lärare och handledare för att lära sig att hitta och förstå materialet. Seniorforskare och professorer saknar möjligheter till kompetensutveckling på området. Det finns också en stor tyst kunskap bland arkivarier och forskare. Ett förslag är att denna kunskap tas tillvara dels genom seminarier (se ovan), dels genom att den kunskap som forskare får när de hittar nya uppgifter om personer, organisationer, föreningar i de olika arkiven tillförs dessa. Ett förslag är att ta tillvara genusforskarens synpunkter och att dokumentation av material tillvaratas i samband med redovisning av projekt. Vetenskapsrådet bekostar en smärre summa till utarbetandet av detta och i samband med att projektet redovisas till Vetenskapsrådet inlämnas resultaten till

respektive arkiv (som då får ny kunskap direkt) samt till Vetenskapsrådet och till en Genusportal, som registrerar detta. På så vis byggs en kunskapsbank upp för genusforskare. En sådan portal kan exempelvis ligga på den större arkivportalen eller på Kvinnohistoriska samlingarna i Göteborg. Poängen med detta förslag är att stärka dokumentationen av kvinnors verksamhet, att lyfta fram redan existerande kunskap och förmedla den till forskarsamhället och arkivvärlden. Här behövs ekonomiska medel och utarbetande av en konkret modell.

5.1. Förslag till åtgärder

Arkiv och genus är ett eftersatt område som Vetenskapsrådet kan stödja genom olika åtgärder, som att avsätta medel till exempel för att utveckla nya arkivportaler, nätverk, nya katalogiserings- och sorteringsprinciper, få en översyn och kritisk granskning av de principer som finns idag utifrån ett genusperspektiv. Vetenskapsrådet skulle kunna göra en särskild satsning på detta under förslagsvis ett par års tid.

Ett första steg i utvecklandet av nya infrastrukturella hjälpmedel, som exempelvis en nationell arkivportal, är att undersöka och få mer kunskap om vilka viktiga aktörer som finns på området och vilka samarbetsmöjligheter som finns. Seminarier kan arrangeras i syfte att skapa ett nätverk för arkivfrågor med arkivarier, genusforskare och tekniker. Därefter kan Vetenskapsrådet verka för att skapa en arkivportal med länkar till viktiga arkiv i Sverige och internationellt utifrån ett genusperspektiv. I denna process är det viktigt att forskare medverkar så att utvecklandet av hjälpmedlen för genusforskare är forskningsfrågestyrda.

Förkortningar

ABM	Arkiv, Bibliotek, Museum
BIBSAM	Kungl. Bibliotekens avdelning för nationell samordning och utveckling
CEARL	Consortium of European Research Libraries
Ediffah	En Digital Infrastruktur För Forskningsbibliotekens Arkiv och Handskriftsavdelningar
GENA	Databasen GENus Avhandlingar, Kvinnohistoriska samlingarna, Göteborgs universitetsbibliotek
IIAV	Internationaal Informatiecentrum en Archief voor de Vrouwenbenging, Amsterdam
KVINFO	Det danske center for information om kvinde- og kønsforskning, Köpenhamn
KVINNSAM	En tvärvetenskaplig litteraturdatabas med svenska och utländska genusvetenskapliga referenser ur Göteborgs universitetsbiblioteks bestånd
LIBRIS	(library information system), centralt datasystem för de svenska universitets- och forskningsbiblioteken
NAD	Nationell ArkivDatabas
TAM-arkivet	Tjänstemanna- & akademikerorganisationernas centrum för dokumenthantering & forskning
TF	Tryckfrihetsförordningen
PUL	Personuppgiftslagen
SVAR	Svensk arkivinformation
SOU	Statens offentliga utredningar

Källor och litteratur:

Otryckt material:

Juvonen, Tuula, (2004) ”From thinking Archives to Doing Archives: Queer Action Research on Finnish Archiving Practices”, opublicerat abstract, november 2004

Tryckt material:

Ambjörnsson, Fanny (2006), *Vad är queer?* Natur och kultur, Stockholm.

Arkiv för alla nu och i framtiden, SOU 2002:78.

Carlsson, Ingemar, *Riksarkivets bestandsöversikt*, del 8, Enskilda arkiv: person-, släkt- och gårdsarkiv, band I– III, Skrifter utgivna av Svenska Riksarkivet 8, Stockholm

EB-nytt, Tema Kvinnoarkiv, Nyheter från Riksarkivets avdelning för enskilda arkiv, Stockholm 2006.

European Roadmap for Research Infrastructures, European Strategy Forum on Research Infrastructures, Report 2006, European Communities, Luxembourg 2006.

Foucault, Michel, (1972), *Vetandets arkeologi*, Staffanstorps.

Genus på museer. Slutrapport från arbetsgruppen Genus på museer, Regeringskansliet, kulturdepartementet Ds 2003:61.

Hildebrand, Emil, (1902) ”Om den s.k. ursprungsprincipens tillämpning vid ordnandet af offentliga arkiv”, i *Meddelanden från Riksarkivet*, Stockholm.

Hirdman, Yvonne, *De blå kuverten: kärleksbrev juli 1919 – augusti 1920 / Alva & Gunnar Myrdal*, Gidlunds förlag i samarbete med Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek, Hedemora 2003.

Högskoleverkets utvärdering av ämnena arkivvetenskap, biblioteks- och informationsvetenskap, bok- och bibliotekshistoria, informations- och medievetenskap, kulturvård och museologi vid svenska universitet och högskolor, Högskoleverkets rapportserie 2004:27, Stockholm.

Kristiansson, Göran, ”Nationell arkivdatabas (NAD). Resultat och Framtidsplaner”, i *Arkiv, samhälle och forskning* 1997:2, s. 73–81.

Lindholm, Birgitta & Lundberg, Sigfrid, (2006), ”Ediffah – nya sökvägar för arkiv och handskrifter”, i *Arkiv, samhälle och forskning* 2006:1, s. 49–56.

Lindroth, Jan, (1995), ”Arkiven i den akademiska forskningen”, i *Arkivetenskap*, red. Anna Christina Ulfsparré, Studentlitteratur: Lund, s. 196–213.

Losman, Beata, (1984), ”Kvinnohistoriskt arkiv och de kvinnohistoriska samlingarna i Göteborg”, i *Bibliotheca feminarum – Om de kvinnohistoriska samlingarna i Göteborg, kvinnoliv och kvinnotanke under 300 år*, Göteborg, s. 3–24.

Lönnroth, Louise (2006) ”Genus & digitalisering i våra arkiv”, i *Arkiv, samhälle och*

forskning 2006:1, s. 63–66.

Lönnroth, Louise (2005) ”Genus- och mångfaldsperspektiv i Arkivverksamhet”, i *Arkiv, samhälle och forskning* 2005:1, s. 62–67.

Melander, Ellinor, (2006), ”Pennskaft och reportrar, konstnärer och fria medarbetare: kvinnor i Sveriges Pressarkiv”, i *EB-nytt*, Tema Kvinnoarkiv, Nyheter från Riksarkivets avdelning för enskilda arkiv, Stockholm, s. 27– 39.

Meurling, Anna Christina, (1977), *Arkivhandboken. Arkivbildning och hantering av skriftlig dokumentation i små och stora företag*, Näringslivets Arkivråd, Svenska Arbetsgivareföreningen.

Om forskningens infrastruktur inom humaniora och samhällsvetenskap i Sverige, Kommittén för Forskningens Infrastrukturer, Vetenskapsrådet, Dnr 131–2004–8236 (2005).

Ricoeur, Paul, (2005) *Minne, historia, glömska*, (övers. Eva Backelin), Daidalos förlag, Göteborg.

Riksarkivets beståndsöversikt, del 8, Enskilda arkiv: person-, släkt- och gårdsarkiv, band I–III, av Ingemar Carlsson, Skrifter utgivna av Svenska Riksarkivet 8, 2006 Stockholm.

Vetenskapsrådets guide till infrastrukturen, Kommittén för Forskningens Infrastruktur, Vetenskapsrådets rapportserie 2006:14, (2006).

Vetenskapsrådets guide till infrastrukturen, andra uppdaterade utgåvan, Vetenskapsrådets rapportserie 2007:11 (2007)

Welander, Lars-Olof, (2006), ”Inledning” i *Riksarkivets beståndsöversikt*, del 8, Enskilda arkiv: person-, släkt- och gårdsarkiv, band I–III, } av Ingemar Carlsson, Skrifter utgivna av Svenska Riksarkivet 8, Stockholm.

Öppenhet och minne. Arkivens roll i samhället, Betänkande av arkivutredningen, SOU 1988:11.

Nätadresser:

Bibliothèque Marguerite Durand i Paris:

<http://www.annuaire-au-feminin.net/assBIBmargDURAND.html>

CERL – Consortium of European Research Libraries: <http://www.cerl.org>, 2007-12-10

Ediffah – slutrapport och idéer för framtiden,

<http://www.ediffah.org/reports/slutrapport>, s. 5, 2007-09-12

IIAV– Internationaal Informatiecentrum en Archief voor de Vrouwenbening,

<http://www.iiav.nl>, 2007-12-10

Kvinnohistoriska samlingarna, www.ub.gu.se/samlingar/kvinn/, 2007-12-10

Kulturnät i Sverige: <http://www.kultur.nu>, 2007-12-10

KVINFO i Köpenhamn: <http://www.kvinfo.dk/side/230>, 2007-12-10

Nationalencyklopedien, sökord ”Arkiv” och ”Queer”:
http://www.ne.se/jsp/notice_board.jsp?i_type, 2007-12-03

Nationell Arkiv Databas: www.nad.ra.se, 2007-09-03

Riksbankens Jubileumsfond: <http://www.rj.se>, 2007-11-15

Svensk författningssamling (SFS): Personuppgiftslagen (1998: 204):
<http://www.regeringen.se/sb/d/1966>, 2007-09-05

Women’s library i London: <http://www.londonmet.ac.uk/thewomenslibrary>, 2007-12-10

Bilaga 1: Inbjudan till seminarierna

Välkomna till seminarium om användningen av arkiv/datamängder inom genusforskningen!

Tid: XXX

Plats: YYY

Vetenskapsrådet genomför just nu en utredning om genusforskningens behov av förbättrad infrastruktur speciellt med avseende på datamängder/arkiv för humanistisk/samhällsvetenskaplig forskning. Vi är intresserade av att höra era synpunkter på frågor kring detta i ett seminarium tillsammans med utredarna Anna Nordenstam och Hans Ekbrand.

Vilka är genusforskarnas behov av svenska och internationella arkiv/datamängder?

Finns intresse och/eller erfarenheter av att arbeta med datamängder eller arkiv?

Vad har upplevts som hinder, problem eller begränsningar i arbetet?

Är det sant att Sverige har högkvalitativa datamängder som inte genusforskarna använder? Om det är sant, är det ett problem?

Vilka nya frågor skulle genusforskare vilja ställa?

Vad krävs av data- och arkivmaterial för att det ska vara användbart för genusforskare?

Vad behövs för att utnyttja befintlig infrastruktur?

Seminarier arrangeras av XXX och är öppett för alla forskare vid XXX som ägnar sig åt genusforskning, oavsett institution. Ingen föränmälan krävs!

Fil. dr Hans Ekbrand

Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet

hans.ekbrand@sociology.gu.se, 031-786 47 73

Fil. dr, universitetslektor Anna Nordenstam

Litteraturvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet

anna.nordenstam@lit.gu.se, 031-786 41 87